

Қазақстан Республикасы
Еңбек және халықты
әлеуметтік қорғау
министрлігі

ҚР Президенті жанындағы
әйелдер істері және
отбасылық-демографиялық
саясат жөніндегі ұлттық комиссия

БҰҰ Тұрғын халықтың
қоныстануы саласындағы
қоры

**«Қазақстандағы қарт адамдардың
әлеуметтік-экономикалық жағдайын
және қажеттіліктерін бағалау»
кешенді ұлттық әлеуметтік
зерттеудің нәтижелері**

Бұл есепте Қазақстандағы қарт адамдардың әлеуметтік- экономикалық жағдайлары мен олардың қажеттіліктеріне бағалау бойынша әлеуметтанулық ұлттық кешенді зерттеудің нәтижесі көрсетілген. Зерттеуді Қазақстан Республикасы Президенті жанындағы Әйелдер істері және отбасылық-демографиялық саясат жөніндегі ұлттық комиссияның басшылығымен Қоғамдық пікірді зерттеу орталығы (ҚПЗО) жүргізген. Жоба БҰҰ Халық қоныстану қорының (ЮНФПА) техникалық және қаржылық қолдауы мен Қазақстан Республикасының еңбек және халықты әлеуметтік қорғау Министрлігінің тапсырысы негізінде жүзеге асырылған.

Аталған материалдағы көзқарас авторларға тиесілі, ол пікір БҰҰ Қазақстандағы халық қоныстану қорының (ЮНФПА), Біріккен Ұлттар ұйымының немесе оларға қосылған ұйымдардың пікірі болып есептелмеуі мүмкін. Пайдаланылған белгілердің құқықтық мәртебесі әлдекімнің немесе қандай да бір мемлекеттің, аумақтың, ауданның немесе шекаралық аймақтың пікірі болып саналмайды.

Зерттеудің мақсаты:

зерттелетін параметрлердің таралуы мен маңыздылығын анықтай отырып, мемлекеттік және саяси шешімдер қабылдайтын тұлғаларды ақпараттандыру және тиісті саясатты қалыптастыруға көмек көрсету үшін қарт адамдарға әлеуметтік көмек тетіктерін жетілдіру бойынша ұсыныстар мен ұсынымдар әзірлей отырып, 55 және одан жоғары жастағы қазақстандықтардың әлеуметтік-экономикалық жағдайы мен қажеттіліктерін (сондай-ақ Covid-19 жағдайында) зерделеу болып табылады.

Зерттеуді Қазақстан Республикасы Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігінің тапсырысы бойынша БҰҰ-ның халық қоныстануы саласындағы қорының (ЮНФПА) техникалық және қаржылық қолдауымен қоғамдық пікірді зерделеу орталығы (ҚПЗО) жүргізді. Ұқсас зерттеу 2008 жылы жүргізілген болатын, бұл тиісті салыстыруды жүргізуге және зерттеудің негізгі көрсеткіштерінің динамикасын анықтауға мүмкіндік береді.

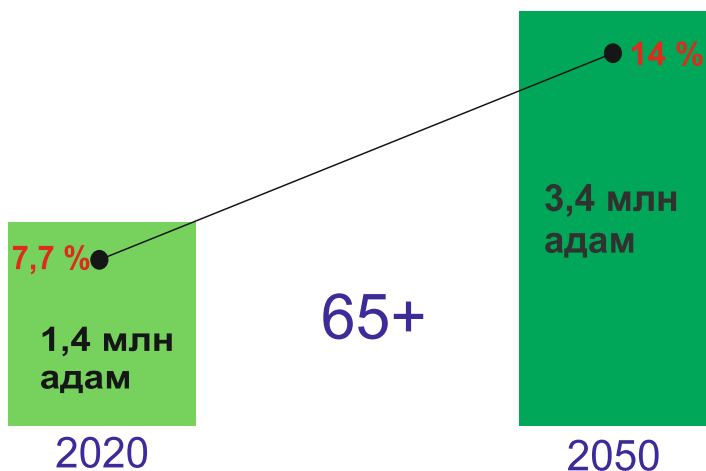
Кешенді ұлттық зерттеудің мақсаттары мен міндеттеріне қол жеткізу үшін зерттеудің сандық және сапалы әдістері пайдаланылды. Сандық әдіс (55 және одан жоғары жастағы респонденттерге сауалнама жүргізу) зерттелетін параметрлердің таралуын, көлемін бағалауға, 2008 жылмен салыстырғанда өзгерістер динамикасын бақылауға мүмкіндік берді. Сапалы әдіс – тиісті министрліктердің, ведомстволардың және үкіметтік емес ұйымдардың қызметкерлеріне сараптамалық сауалнама жүргізу сандық зерттеу нәтижелері бойынша анықталған егде адамдардың жағдайын жақсы түсіну мен бағалауға және қажеттіліктерін анықтауға мүмкіндік берді.

Бүкіл әлемде 60 жастан асқан адамдардың саны мен үлесі артып келеді, бұл жаһандық үрдіс. 2030 жылға қарай әлемде 60 жастан асқан халық саны 34%-ға артып, 2019 жылғы 1 миллиардтан 2030 жылы 1,4 миллиард адамға дейін өседі. 2050 жылға қарай бүкіл әлемде қарт адамдардың саны екі еседен астамға артып, 2,1 миллиард адамды құрайтын болады¹.

Алдағы 30 жылда Қазақстан халқының жас құрылымы да өзгере береді. ЮНФПА-ның Қазақстандағы елдік офисінің техникалық қолдауымен әзірленген Қазақстандағы халық қоныстануы саласындағы жағдайды талдау шеңберінде 2019 жылы орындалған Қазақстандағы демографиялық болжамдарға сәйкес Қазақстанның алдағы 30 жылда халықтың жас құрылымының өзгеруінің негізгі бағыттарының бірі жоғары жастағы адамдардың абсолюттік және салыстырмалы санының ұлғаюы немесе басқаша айтқанда, демографиялық қартаю болады. 2020 жылдың басында 60 жастан асқан халықтың үлесі елдегі барлық халық санының 12%-ын, 65 жастан асқан халықтың үлесі 7,7%² құрайды және ел демографиялық қартаюдың бастапқы сатысында тұр³. Әсіресе ел халқының жас құрылымындағы егде адамдардың үлесі таяудағы он жылда – жылына орта есеппен 4-5%-ға тез өсетін болады⁴.

Болжамның орташа нұсқасы бойынша 65 және одан жоғары жастағы адамдардың саны 2050 жылға қарай 2020 жылмен салыстырғанда 1,4-тен 3,4 млн. адамға дейін 2,5 есеге дерлік ұлғаяды, олардың халық санындағы үлесі 2020 жылғы 7,7%-дан 2050 жылы 14%-дан астамға ұлғаяды. Бұл ретте, ел өңірлерінің жартысында қартайған ұлтқа тән 7 пайыздық шек еңсерілді. Мәселен, елдің солтүстік-шығысында және Орталық Қазақстанның бір бөлігінде жағдай Еуропа елдерімен ұқсас, яғни халықтың қартаюуы жастармен салыстырғанда қарт адамдар санының тез өсуіне байланысты (халықтың болмашы табиғи өсуі және көші-қонның теріс сальдосы себебінен) орын алуда. Ал республиканың оңтүстік және батыс өңірлерінде бала туудың өсуі байқалады, соның нәтижесінде халықтың қартаюу көрсеткіштері төмен⁵.

¹ World population ageing 2017 [highlights]. New York City (NY): United Nations, Department of Economic and Social Affairs; 2017 (ST/ESA/SER.A/397) (https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WPA2017_Highlights.pdf , по состоянию на ноябрь 2019 г.).

² Демографический ежегодник Казахстана. Комитет по статистике министерства национальной экономики Республики Казахстан. Нур-Султан, 2020.

³ По классификации Организации Объединенных Наций, общество, в котором доля населения в возрасте 65 лет и старше составляет 7% и более - относится к стареющему.

⁴ Мы, Казахстан. Анализ положения в области народонаселения Республики Казахстан 2019.

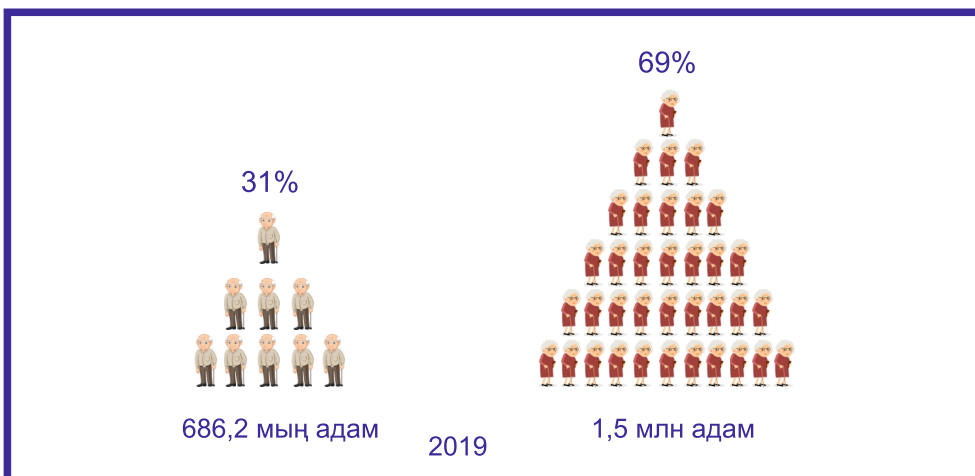
⁵ Отчет о выполнении региональной стратегии осуществления Мадридского Международного плана действий по проблемам старения в Республике Казахстан. 2016.

⁶ <https://newtimes.kz/obshchestvo/111091-mintruda-chislo-kazakhstantsev-starshe-65-let-k-2050-godu-uvlechitsia-do-3-4-mln>

Белсенді ұзақ өмір сүру саласындағы саясат жоғары жастағы адамдардың өмір сүру сапасын, дербестігі мен тәуелсіздігін арттыруға, халықтың салауатты өмір сүру ұзақтығын арттыруға, денсаулығын сақтау мен нығайтуға, аға ұрпақ азаматтарының әлеуметтік және психологиялық салауаттылығын жақсартуға, үлкен жастағы адамдардың қоғам өмірінің әртүрлі салаларына, елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына қатысу мүмкіндіктерін кеңейтуге бағытталуы тиіс.

Егде адамдардың популяциясында гендерлік ассиметрия байқалады – Қазақстан Республикасы Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігінің деректері бойынша зейнеткерлер арасында (2019 жылдың екінші жартыжылдығында) ерлер – 686,2 мың адам (31%), әйелдер – 1,5 млн (69%), яғни зейнет жасындағы әйелдер ерлерге қарағанда 2,2 есе көп, бұл әсіресе еңбекке қабілетті жастағы ерлер арасындағы жоғары өлімнің нәтижесі, және әйелдер мен ерлердің күтілетін өмір сүру ұзақтығының арасындағы айырмашылықтың сақталуы (9,9 жас, бұл әлемнің дамыған елдерінің көрсеткіштерінен 2 есе артық).

Төтенше жағдайлардағы, мысалы, коронавирустық пандемия кезіндегі қарт адамдардың ерекше осалдығын ескере отырып, жұқтыру қаупі жоғары және ауру мен асқынулардың ауыр ағымы, сондай-ақ мәжбүрлі оқшаулау жағдайындағы әлеуметтік-экономикалық жағдайдың нашарлауына байланысты қарт адамдарды қолдау мен оларды қажетті құралдармен және олардың денсаулығы мен әл-ауқатын қорғау жөніндегі қызметтермен қамтамасыз ету жөніндегі шараларды әзірлеу мәселелеріне ерекше назар аудару қажет.

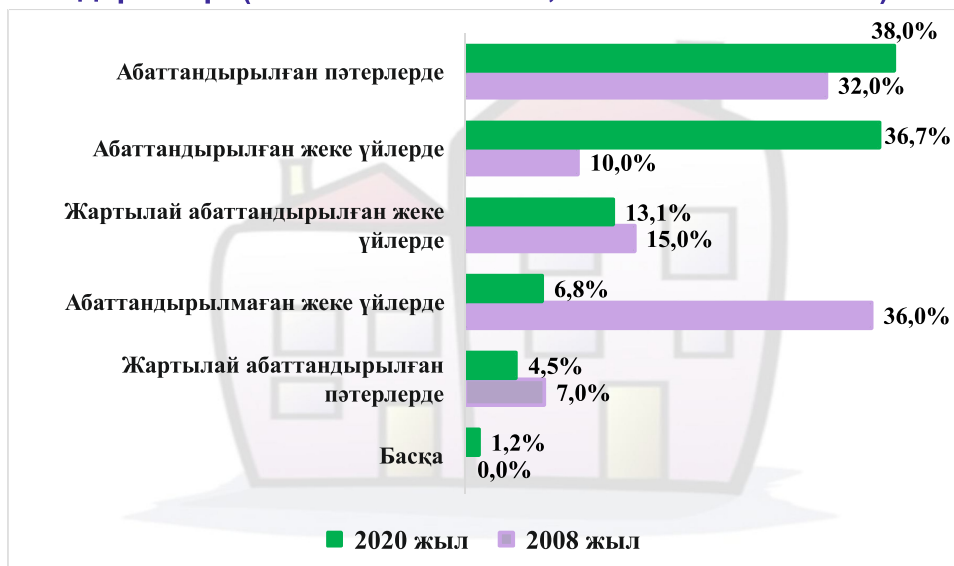
Егде жастағы азаматтардың сауалнамаларының нәтижелері

Жалпы, екі зерттеудің нәтижелері бойынша (2008 ж. және 2020 ж.) егде жастағы адамдардың әлеуметтік тобының өзінің өзгергенін атап өтуге болады, яғни қазіргі уақытта құрметті жастағы көпшілігі жақсы әлеуметтік-экономикалық мәртебеге жеткен, белгілі бір дәрежедегі үлкен жаста гүлденген өмірін қамтамасыз еткен адамдар да бар. Қазіргі уақытта денсаулығын бақылайтын, медициналық қызметтерді пайдаланатын, салауатты өмір салтын ұстанатын, дұрыс тамақтану принциптерін сақтауға тырысатын, психологиялық жағдайын бақылайтын және физикалық белсенділік тұрғысынан белсенді өмір салтын ұстанатын қарт адамдар көп.

Қарт адамдардың әлеуметтік-экономикалық жағдайы

- 2008 жылмен салыстырғанда қарттардың материалдық жағдайы да жақсарды, мұны 2020 жылғы сауалнамаға қатысушылардың өзін-өзі бағалау нәтижелері дәлелдейді: «мен ештеңеден бас тартпаймын» деп жауап берген респонденттердің үлесі үш есеге жуық (8%-дан 21,9%-ға дейін) өсті; «күнделікті шығындарға жеткілікті, бірақ ұзақ мерзімді тауарларға (ірі тұрмыстық техника, қымбат киім, автомобиль, жиһаз) жауап беру үлесі артты. Сонымен қатар, «Тек тамақтануға ақша жетеді» деп жауап бергендердің үлесі екі есе азайды (28%-дан 13,3%-ға дейін). Сонымен бірге, «Зейнетақыдан зейнетақыға дейін ақша өрең жететін» зейнетақы алатын респонденттердің үлесі шамалы – 2008 жылғы 22%-дан 2020 жылы 18,5%-ға дейін өзгерді, бұл әрбір бесінші зейнеткердің алатын зейнетақы мөлшерінің жеткіліксіздігін көрсетеді, бұл олар үшін кедейлік қауіпін едәуір арттырады.
- 2008 жылы егде адамдардың 29%-ы елеулі материалдық қиындықтарды бастан кешкендерін мойындады («зейнетақыдан зейнетақыға дейін ақша өрең жетеді» және «ең қажеттіге ақша жетпейді, мұқтажбын» деп жауап бергендердің жиынтық үлесі), 2020 жылы бұл әлеуметтік санат 1,5 есе – 19,2%-ға дейін қысқарды, бұл оң динамиканы көрсетеді, дегенмен, әрбір 5-ші егде жастағы қазақстандық дерлік қиын материалдық жағдайда тұр.

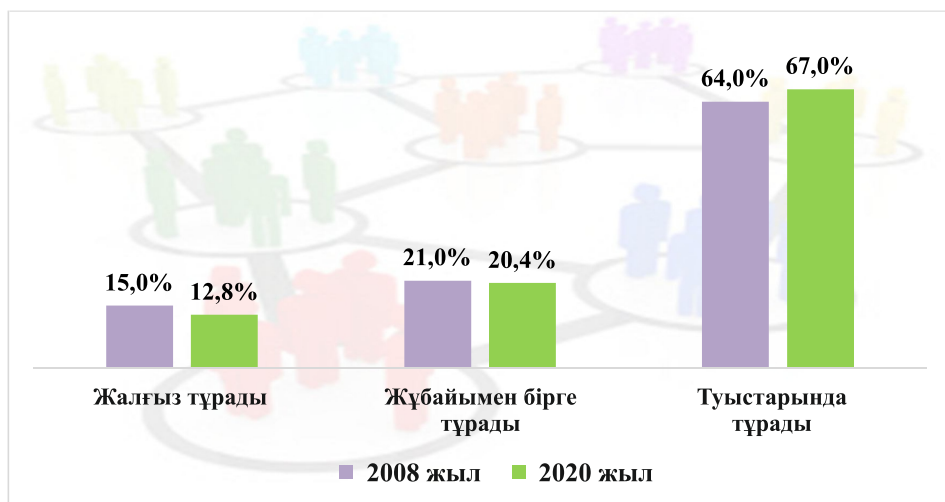
Егде адамдардың өмір сүру жағдайларының салыстырмалы деректері (2008 жылы n=1500, 2020 жылы n = 2000)

Респонденттердің төрттен үш бөлігі өз үйлерінің меншік иелері: 75% – 2008 жылы, 76,4% – 2020 жылы.

- 2020 жылғы сауалнама деректері 2008 жылғы мәліметтерге сәйкес келеді – егде жастағы адамдардың рационінде көмірсулар басым, балық әлі де жиі тұтынылмайды. Бірақ, жалпы алғанда, күнделікті қажетті тамақ өнімдерінің қол жетімділігінің артуы байқалады – күнделікті тұтынатын Қарт адамдардың үлесі едәуір өсті: ет (2008 жылғы 28%-дан 2020 жылы 46%-ға дейін); картоптан басқа жаңа піскен көкөністер (44%-дан 64%-ға дейін); май (43%-дан 69%-ға дейін); сүт (65%-дан 74%-ға дейін); жемістер, жидектер (25%-дан 46%-ға дейін); қаймақ (30%-дан 42%-ға дейін); ірімшік (12%-дан%); балық (1,5%-дан 6%-ға дейін).
- Қарт адамдардың материалдық жағдайы географиялық белгісі мен отбасы жағдайы бөлінісінде ерекшеленеді: 2020 жылғы сауалнама деректері бойынша қиын материалдық жағдайдағы қарт адамдардың үлесі Маңғыстау (32%), Батыс Қазақстан (33,3%), Солтүстік Қазақстан (26%), Атырау (26%) және Қостанай (25%) облыстарында жоғары болды. 2008 жылы мұндай респонденттердің үлесі Астана және Алматы қалаларында (39%) және солтүстік-шығыс өңірде (36%) және жалғыз басты зейнеткерлер арасында (39%) жоғары болды. Экономикалық мәртебесі төмен респонденттердің үлесі жесірлер арасында (23%) және некеде тұрмайтындар арасында (24%) көп болған.
- Егде жастағы адамдардың өз өмірлеріне субъективті қанағаттану деңгейін бағалаудың орташа балы, жалпы 10 мүмкін болу балдан 7,9 баллды құрайды. Бұл ауыл тұрғындары арасында (8,1) үлкен қалалардың тұрғындарына қарағанда (7,7) біршама жоғары; некеде тұрғандар арасында (8,2), некеде тұрмағандарға (7,5), жесірлерге (7,6) және ажырасқандарға (7,2) қарағанда. Сондай-ақ, балалары бар адамдар арасында өмірге қанағаттану деңгейі жоғары (7,9), олар жоқ адамдарға қарағанда (7,3).

Егде жастағы адамдардың отбасы құрамы туралы салыстырмалы мәліметтер (2008 ж. n = 1500, 2020 ж. n = 2000 ж.)

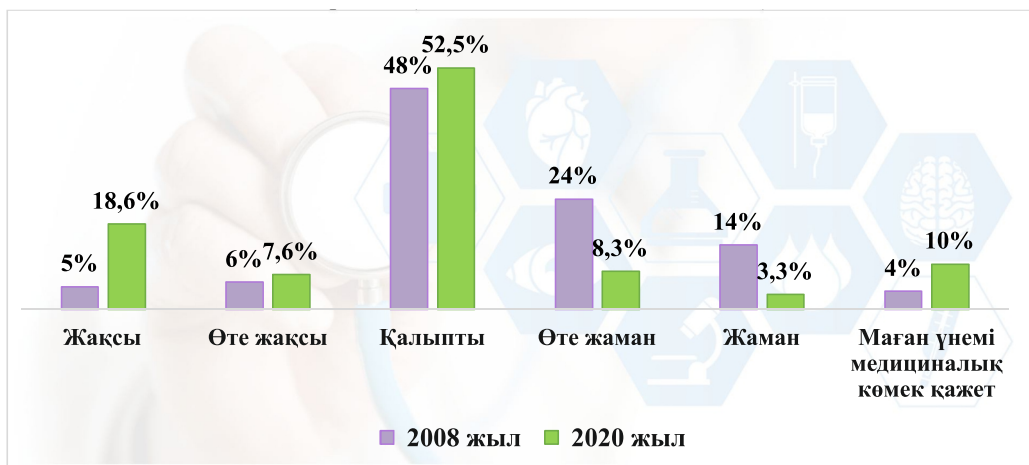

Егде жастағы адамдар балаларымен, немерелерімен және/немесе басқа отбасы мүшелерімен бірге тұратын кеңейтілген отбасылар ауылдарда, Қазақстанның оңтүстік және батыс облыстарында, қазақ ұлтының азаматтары арасында кең таралған.

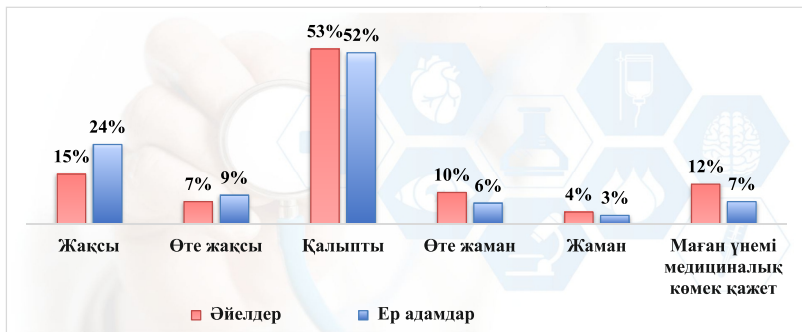
МЕДИЦИНАЛЫҚ ҚЫЗМЕТТИҢ САПАСЫ МЕН ҚОЛ ЖЕТІМДІЛІГІ

2020 жылғы сауалнаманың деректері бойынша өздерінің денсаулық жағдайын «қанағаттанарлық» (2008 жылғы 59%-дан 2020 жылы 79%-ға дейін) және «жақсы» деп бағалайтын қарт адамдардың үлесі айтарлықтай өсті: (5%-дан 18,6%-ға дейін). Тиісінше, өз денсаулығын қанағаттанарлықсыз деп бағалайтындардың үлесі айтарлықтай (екі есе) азайды-бұл «керісінше жаман», «жаман» және «маған тұрақты медициналық көмек қажет» деген бағалардың жиынтығы: 2008 жылғы 42%-дан 2020 жылы 22%-ға дейін. Егде жастағы әрбір бесінші адамның денсаулығы қанағаттанарлықсыз, бұл 2008 жылмен салыстырғанда екі есе аз. Ер адамдар өздерінің денсаулығын жақсы деп бағалайды – ерлердің 33% және әйелдердің 22%, ал нашар деп – ерлердің 9% және әйелдердің 14%. Егде жастағы әйелдердің 12%-ы және егде жастағы ерлердің 7%-ы тұрақты медициналық көмекке мұқтаж екендігін көрсетті.

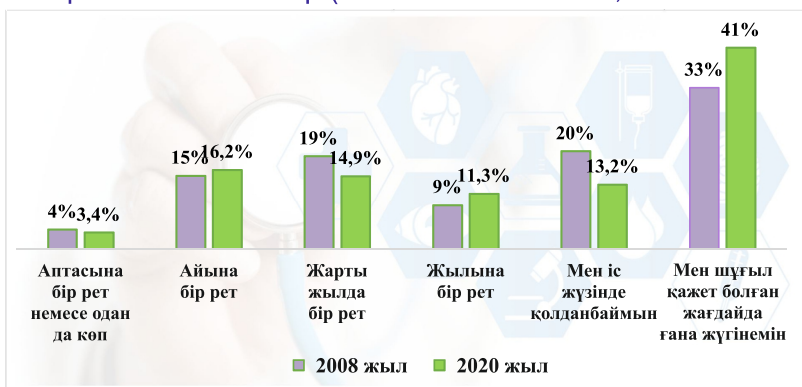
Егде жастағы адамдардың денсаулығын бағалау бойынша салыстырмалы мәліметтер (2008 ж. n = 1500, 2020 ж. n = 2000 ж.)

Егде жастағы адамдардың денсаулық жағдайын жынысы бойынша бағалауы 2020 жылғы мәліметтер бойынша (n = 2000)

Респонденттердің медициналық көмекке жүгіну жиілігі туралы салыстырмалы мәліметтер (2008 жылы n = 1500, 2020 ж. n = 2000)

Екі сауалнаманың салыстырмалы деректері (2008 және 2020 ж.ж.) егде жастағы адамдар медициналық көмекке тек шұғыл қажеттіліктер үшін жүгінетіндігін көрсетеді, мұндай респонденттердің үлесі 2008 жылғы 33% -дан 2020 жылы 41% -ға дейін өсті. Әйелдер медициналық көмекке еркектерге қарағанда көбірек жүгінеді.

2020 жылғы сауалнамаға сәйкес жыныстық белгілері бойынша медициналық көмекке жүгінетін респонденттердің жиілігі (n = 2000)

2020 жылғы сауалнама сүт безі обырын анықтауға (**2008** жылғы **33%**-дан **2020** жылы **68%**-ға дейін) және жатыр мойны обырын анықтауға (тиісінше **29%**-дан **59%**-ға дейін) тексеруден өтуге ұсынылған әйелдер үлесінің едәуір (екі есе) өскенін көрсетті. **2008** жылы респонденттердің тек **23%**-ы және **2020** жылы **28%**-ы простата ауруын анықтау үшін тексеруден өтуді сұрады. **2020** жылғы сауалнама нәтижелері бойынша осындай тексерулерден өтуге ұсынылғандардың барлығы олардан өтті.

Егде жастағы адамдардың өмір сүру деңгейін жақсарту жөніндегі бірінші кезектегі мемлекеттік шаралар туралы респонденттердің жауаптары туралы салыстырмалы мәліметтер 2008 ж. n = 1500, 2020 ж. n = 2000

КӨМЕКKE ҚАЖЕТТІЛІК

Басқа адамдар тарапынан физикалық көмекке деген қажеттілік 70 және одан жоғары жастағы егде жастағы адамдар арасында (31%) жасы төмен санаттағыларға қарағанда (55-59 жас – 16%, 60-69 жас – 22%) жиі кездеседі. Респонденттердің басым көпшілігі (2008 жылы 80% және 2020 жылы 69%) сыртқы көмек қажет болған жағдайда балаларына; респонденттердің едәуір аз бөлігі (2008 жылы 9% және 2020 жылы 12%) басқа туыстарына, тіпті көршілеріне (2008 жылы 4%, 2020 жылы 2%) және достарына (2008 жылы 2% және 2020 жылы 3%) жүгінетінін айтты. 2008 жылы респонденттердің 5%-ы көмекке мұқтаж болған жағдайда олардың жүгінетін ешкімі жоқ деп танылды, 2020 жылы мұндай респонденттердің үлесі 3,4%-ды құрады. 2020 жылғы сауалнама нәтижелері бойынша респонденттердің тек 0,8%-ы әлеуметтік қызметтерге көмек сұрап жүгінетіндерін атап өтті.

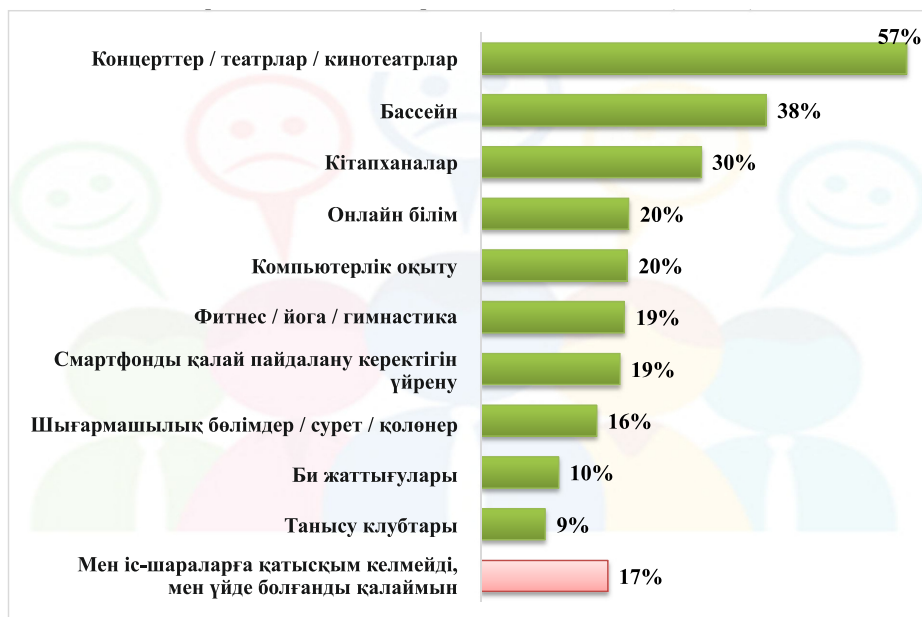
Респонденттердің көпшілігі белгілеген әлеуметтік қолдау мәселелеріндегі негізгі артықшылық (2008 жылы 85% және 2020 жылы 78%) мемлекеттік зейнетақылар мен жәрдемақылардың мөлшерін ұлғайту болып табылады. Медициналық қызметтерді неғұрлым қол жетімді ету қажеттілігін атап өткен респонденттердің үлесі ұлғайды (2008 жылғы 35%-дан 2020 жылы 48%-ға дейін), бұл өткен 12 жыл ішінде медициналық қызметтер Қазақстанның қарт азаматтары үшін айтарлықтай қол жетімді болмағанын және олардың өз денсаулығын жақсартуға қатысты медициналық қызметтерге деген сұранысы мен қажеттіліктеріне ұлғайғанын куәландырады.

Қарттарды қоғам өміріне тарту, бос уақытта, спорттық және танымдық/білім беру іс-шараларына көмек көрсету

2020 жылғы зерттеу көрсеткендей, егде жастағы адамдардың көпшілігі ең жақын ортасының әлеуметтік өміріне қатысады. Өр түрлі жиілікпен қарт адамдардың едәуір бөлігі немерелеріне қамқорлық жасау (38%), жастарды еңбек дағдыларына үйрету (33%), моральдық қолдау көрсету (62%) сияқты қызмет түрлеріне – күн сайын аптасына 1-2 рет тартылған. Егде жастағы адамдар әлеуметтік белсенділіктің отбасылық түрлеріне – әсіресе жас балалар мен немерелерге, науқастарға және мүгедектігі бар адамдарға күтім жасауға әлдеқайда белсенді қатысады, бұл іс-шараларға қатысудың гендерлік айырмашылықтары аз – 55 жастан асқан адамдардың 45,4%-ы, оның ішінде ерлердің 45,1%-ы және әйелдердің 45,5%-ы балаларына, немерелеріне аптасына кемінде бір рет күтім жасауға қатысады.

2020 жылғы сауалнама респонденттердің 66,2%-ы дене шынықтыру белсенділігімен қандай да бір жиілікпен айналысады – күн сайын 48,6%-ы немесе аптасына кемінде бір рет, 17,6%-ы-айына бірнеше рет және одан сирек. Зерттеу көрсеткендей, қарттардың бос уақытта, спорттық және танымдық-білім беру іс-шараларына деген қалауы өте әртүрлі, олардың көпшілігі бос уақытын белсенді өткізуді жөн көреді.

Егде жастағы адамдардың түрлі бос уақыт, білім беру, спорттық іс-шараларға қатысты қалаулары (n = 2000)

Қарттардың еңбек белсенділігі және жұмысқа орналасу артықшылықтары

Зерттеулердің салыстырмалы деректері (2008 және 2020 жылдар) еңбегі сіңген демалысқа шыққан және зейнетақы алатын азаматтардың басым көпшілігі жұмысын жалғастырғысы келмейтінін растады.

Екі зерттеуге сәйкес жұмыс істейтін зейнеткерлердің үлесі өзгерген жоқ: 2008 жылы 14% және 2020 жылы 14,3% көрсетті. Осылайша, зейнеткерлердің көпшілігі (86%) ақылы еңбек қызметімен айналыспайды. Сауалнамаға қатысушылардың көпшілігінің пікірінше, зейнеткерлер зейнетте демалып, сүйікті хоббилерімен айналысып, саяхаттап, немерелерін тәрбиелеуге және т.б. көмектесуі керек.

Осылайша, зейнетке шыққан әрбір азаматтың, егер ол жұмыс істегісі келсе, таңдауы және жұмысын жалғастыруға мүмкіндігі болуы керек.

2020 жылғы сауалнаманың деректері бойынша 2008 жылмен салыстырғанда жұмыс істейтін зейнеткерлердің үлесі шамамен екі есе азайды, олар қосымша табыс алу үшін жұмыс істеуге тура келетінін көрсетті, өйткені зейнетақы мөлшері оларды қанағаттандырмайды (2008 жылғы 83%-дан 2020 жылы 47%-ға дейін).

Сонымен қатар, жұмыс істеуге ниет білдірген зейнеткерлердің үлесі, егер оларда мұндай мүмкіндік болса, 2,5 есеге: 2008 жылғы 10%-дан 2020 жылы 25%-ға дейін ұлғайды. **Басқа нәтижелерге сәйкес келетін нәрсе:** жұмыс істегенді ұнататын және жұмысын жалғастырғысы келетін жұмыс істейтін зейнеткерлердің үлесі 2008 жылғы 28%-дан 2020 жылы 38%-ға дейін өсті.

Респонденттердің зейнетке шыққаннан кейін жұмысты жалғастыру себептері туралы жауаптарының салыстырмалы деректері (2008 ж. n = 207, 2020 ж. n = 162)

Қарттардың қоғамдық және саяси белсенділігі

2020 жылғы зерттеу көрсеткендей, егде жастағы адамдардың көпшілігі белсенді электорат болып табылады және өкілді билік сайлауына қатысады: 2008 жылы 75% және 2020 жылы 74%.

Әлеуметтік-демографиялық белгілер бөлінісінде жасалған талдау жас тобы неғұрлым үлкен болса, олар сайлауға неғұрлым белсенді

қатысатынын көрсетті:

55-59 жас – 72%, 60-69 жас – 74% және 70 жас және одан жоғары – 81%. Ауыл тұрғындары (80%) және шағын қалалар (79%) үлкен қалалардың тұрғындарына (67%) қарағанда сайлауға жиі барады.

Сонымен қатар, жүргізілген сауалнамалар

егде адамдардың басым көпшілігі (84%) қоғамдық белсенділік танытпайтынын және қоғамдық бірлестіктердің немесе үкіметтік емес ұйымдардың қызметіне қатыспайтынын **көрсетті.**

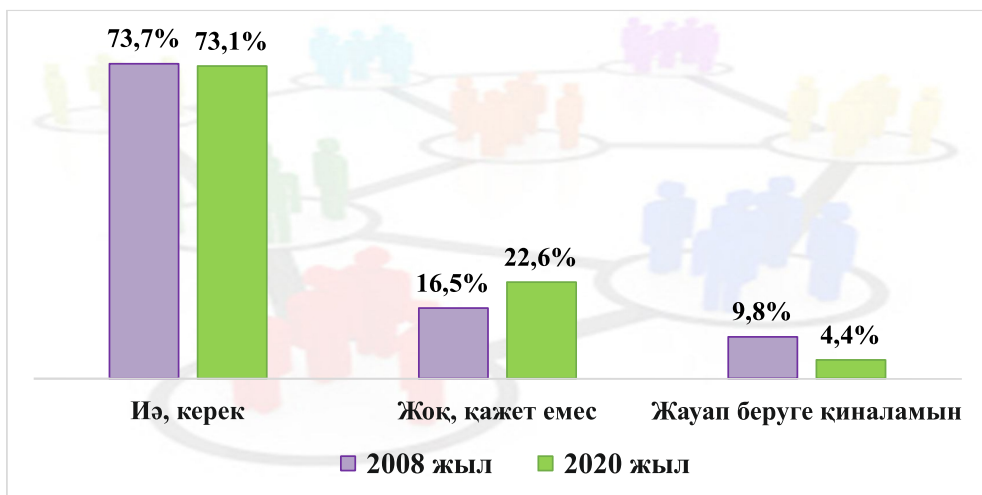
Қарт адамдардың мемлекеттік бағдарламалар мен әлеуметтік қолдау жүйелері туралы хабардар болу дәрежесі

2020 жылғы сауалнама респонденттерінің басым көпшілігі (83,6%) мемлекеттік бағдарламалар мен әлеуметтік қолдау жүйелері туралы тиісті шамада хабардар еместігін көрсетті. Сауалнамаға қатысушылардың тек 16,4%-ы әртүрлі мемлекеттік бағдарламаларды атады және елдің қарт азаматтарына зейнетақы төлеу, әлеуметтік төлемдер, коммуналдық төлемдер, әлеуметтік қызметкерлердің көмегі, атаулы көмек, профилакторийлер мен санаторийлерге жеңілдік жолдамалары, қоғамдық көліктерде жеңілдікпен жүру, мүгедектігі бар адамдарды тегін дәрі-дәрмектермен емдеу, жалғыз басты қарт адамдар мен ерлі-зайыптыларға арналған амандандырылған мекемелер қызметі сияқты әлеуметтік қолдау шараларын атап өтті.

**ҚАРТ АДАМДАРДЫҢ
ЖАЛҒЫЗ БАСТЫ ҚАРТ
АДАМДАРДЫҢ ЖӘНЕ ЕГДЕ
ЖАСТАҒЫ ОТБАСЫЛЫҚ
ЖҰПТАРДЫҢ ТҰРУЫНА
АРНАЛҒАН МЕКЕМЕЛЕРГЕ
КӨЗҚАРАСТАРЫ ЖӘНЕ
БАЛАЛАРМЕН/ТУЫСТАРЫМЕН
НЕМЕСЕ ЖЕКЕ-ЖЕКЕ ТҰРУ
МӘСЕЛЕЛЕРІНДЕГІ
АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ**

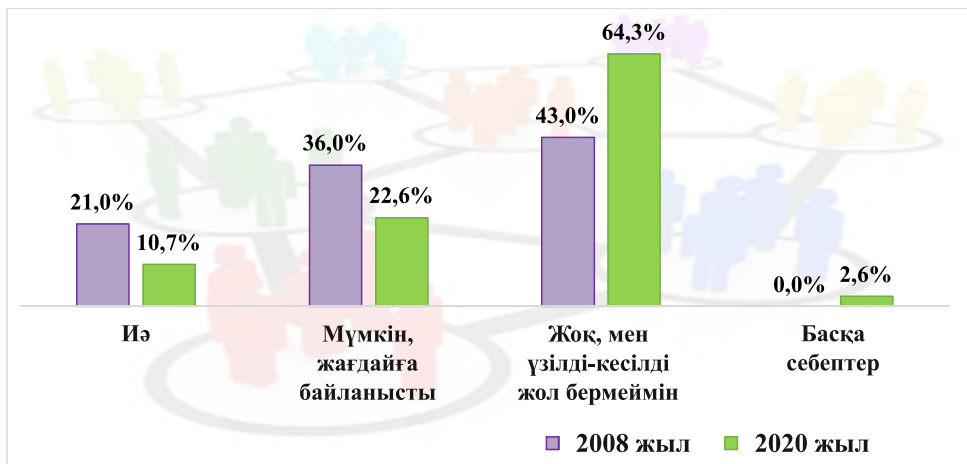
Егде жастағы адамдардың «Қазақстанға жалғызбасты қарттар мен қарт жұптарға арналған үйлер қажет деп ойлайсыз ба?» деген жауаптарына қатысты салыстырмалы мәліметтер (2008 жылы n = 1500, 2020 жылы n = 2000)

Сауалнамаға қатысқан қарттардың көпшілігі (73%-74%) жалғыз басты қарттарға және егде жастағы ерлі-зайыптыларға арналған үйлердің қажеттілігін қолдайтынына қарамастан, осы мекемелердің қызметтерін пайдалануға жол бермейтіндердің үлесі айтарлықтай (бір жарым есе) өсті (2008 жылғы 43%-дан 2020 жылы 64,3%-ға дейін). Тиісінше, мұндай мүмкіндікті біржақты мойындайтындардың үлесі айтарлықтай азайды – екі есе (21%-дан 10,7%-ға дейін) және қалыптасқан жағдайға байланысты қарттар үйлерінің қызметтерін пайдалануға тура келеді деген пікірмен бөлісетіндер (2008 жылғы 36%-дан 2020 жылы 22,6%-ға дейін).

Егде жастағы адамдарда қарттар үйлерінің қызметтерін пайдалануға мүмкіндік тудырмайды, өйткені олар балаларына, немерелеріне, жұбайларына, туыстарына қолдау көрсетеді деп үміттенеді. Жеке респонденттер өмірлік серіктер іздейтіндерін, жалғыз қалмау және қартайғанда бір-біріне қолдау көрсету үшін неке құрғысы келетіндерін атап өтті.

«Сіз болашақта жалғызбасты қарттар мен қарт ерлі-зайыптыларға арналған үйлердің қызметін пайдалану керек екеніңізді мойындайсыз ба?» деген қарт адамдардың жауаптарының салыстырмалы деректері (2008 жылы n = 1500, 2020 жылы n = 2000)

Тек аз ғана респонденттер - қарттар үйінде тұру жағдайлары нашар екенін, оларда тұру мүмкіндігінен қорқатындарын атап өтті. Сонымен қатар, респонденттер бұл халықтың салт-дәстүріне жат екенін, қарт адамдар қарттар үйінде өмір сүретінін, қарт адамдар отбасында, туыстарының арасында, өз үйлерінде тұруы керек деген қазақстандықтардың менталитеті бар екенін атап өтті.

Егде жастағы респонденттердің бұл пікірі қартаю проблемалары бойынша Мадридтің халықаралық іс-қимыл жоспарында анықталған лайықты қартаюдың негізгі шарттарының бірі – қартаюдың маңыздылығы (үйде және қоғамдастықта), автономия үшін мүмкіндіктер жасау – қарт адамдар қалай және қайда өмір сүру, қандай қарым-қатынасты сақтау, уақытты қалай өткізу және т.б. мәселелерді таңдауға және бақылауға құқылы.

Бірлесе отырып, бұл факторлар егде жастағы адамдардың дербестігін анықтайды, олардың қадір-қасиеті, қол сұғылмаушылығы, бостандығы мен тәуелсіздігі негізінен тәуелді және олардың жалпы әл-ауқатының негізгі құрамдас бөлігі болып табылады.

ҚАРТ АДАМДАРҒА ҚАТЫСТЫ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚТЫҢ ӘРТҮРЛІ НЫСАНДАРЫНЫҢ КӨРІНІСІ

Отбасындағы зорлық-зомбылық мәселесі жасырын болып табылады, өйткені адамдар қоғамдық талқылаудан және соттасудан аулақ болады, әсіресе қарт адамдар өз отбасыларындағы зорлық-зомбылық туралы ашық сөйлескісі келмейтінін хабарлады. Бұл келесі мәліметтермен расталады: бір жағынан, әр түрлі жиіліктегі зорлық-зомбылықтың әр түрлі түрлеріне ұшырағанын немесе одан әрі жалғасып жатқанын айтқан қарт адамдардың үлесі азайды (2,5 еседен астам): 2008 жылғы 24%-дан 2020 жылы 9%-ға дейін; екінші жағынан, қоғамда қарттарға қатысты зорлық-зомбылық бар деп санайтындардың үлесі артты: 2008 жылғы 45%-дан 2020 жылы 61%-ға дейін.

Зорлық-зомбылыққа ұшыраған респонденттердің басым бөлігі ерлі-зайыптылар (44%), балалардың балалары мен жұбайлары (27%), сондай-ақ басқа туыстары (18,4%) тарапынан көрінеді деп хабарлады. Әрбір бесінші егде жастағы респондент/қа тұрғын үй проблемасына байланысты зорлық-зомбылыққа ұшырайды, өйткені олар ешқайда кетпейді және агрессорлармен / зорлық-зомбылық жасаған адамдармен бір шаңырақ астында өмір сүруге мәжбүр.

Ең көп тарағандары-зорлық-зомбылықты бастан кешіретін қарт адамдардың қадір-қасиетін жоғалтуға әкелетін психологиялық, эмоционалды және қаржылық/материалдық зорлық-зомбылық, немқұрайлылық. Осылайша, сауалнама деректері зорлық-зомбылықтың әртүрлі формаларының көрінісі проблемасы көптеген егде жастағы азаматтардың өмірінде, сондай-ақ оны жасыру проблемасы да жалғасып жатқанын көрсетті – көптеген адамдар бұл туралы айтпауды жөн көреді.

Осыған байланысты тұрмыстық зорлық-зомбылықтан қорғау саласындағы заңнамалық базаны, оның ішінде қарттарға қатысты фокустық түрде – құқықтық базаны және оларды зорлық-зомбылықтан қорғаудың құқықтық әдістерін күшейту, қарттарға қатысты зорлық-зомбылық әрекеттерін азайту үшін халықтың барлық санаттары арасында ақпараттандыру және профилактикалық іс-шаралар жүргізу жөніндегі жұмысты жақсарту қажет. Бұл зорлық-зомбылықтың кез-келген түріне қоғамның төзбеушілігін қалыптастыру бойынша кең ақпараттық жұмысты қажет етеді.

«Отбасылық зорлық-зомбылық деңгейін не төмендетуге болады деп ойлайсыз?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарының салыстырмалы деректері (2008 жылы n = 1500, 2020 жылы n = 2000)

Төтенше жағдай кезінде, атап айтқанда, Covid-19 коронавирустық инфекциясының таралуына байланысты оқшаулау жағдайында қарт адамдардың көмекке және оны алу арналарына қажеттілігі

2020 жылғы сауалнаманың қорытындысы бойынша егде адамдардың басым көпшілігі (90%) коронавирустың алдын алу және одан қорғау үшін барлық қажетті гигиена құралдарымен қамтамасыз етілген. Егде жастағы адамдардың шамамен 10%-ы қолғаппен, қолды зарарсыздандыруға арналған антисептикалық құралдармен немесе бактерияға қарсы дымқыл майлықтармен қамтамасыз етілмеген.

Жалпы, респонденттердің 7%-ы вирустан қорғаудың қажетті құралдарын сатып алуға түрлі кедергілерді атап өтті: сатып алуға ақшаның болмауы (4%), дәріханаларда қажетті заттың болмауы (2%) және шығуға немесе біреуді сатып алуды сұрауға мүмкіндіктің жоқтығы (1%).

Сонымен бірге, респонденттер барлық осы құралдардың жетіспеушілігі 2020 жылдың көктемінде байқалғанын, содан кейін жағдай тұрақтанып, қажетті қорғаныс құралдарын алу мүмкіндігі жақсарғанын, көптеген респонденттерді барлық қажетті қорғаныс құралдарымен балалары мен туыстары қамтамасыз еткенін атап өтті.

Егде жастағы адамдардың көпшілігі (59%) карантиндік шаралар кезінде туындаған материалдық қиындықтар мен дәрі-дәрмектердің жетіспеушілігінен бастап жақын адамдарымен және туыстарымен тірі қарым-қатынастың жетіспеушілігіне дейінгі әртүрлі қажеттіліктерді атап өтті.

РЕЗУЛЬТАТЫ ЭКСПЕРТНЫХ ИНТЕРВЬЮ МНЕНИЕ ЭКСПЕРТОВ:

ҚАРТ АДАМДАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙЫ

Жыл сайын зейнетақы төлемдері өсіп келеді, олар инфляция деңгейінен 2%-ға оза отырып индекстеледі. Зейнетақы жүйесін жаңғырту аясында 2023 жылдың қаңтарынан бастап жұмыс берушіден міндетті зейнетақы жарналары енгізіледі, яғни жеке зейнетақы аударымдарының міндетті 10%-ына қосымша әрбір қызметкердің жеке шотына жұмыс берушінің есебінен жарналар аударылатын болады. Дегенмен, **зейнеткерлердің экономикалық жағдайының деңгейі олардың көпшілігінің табыстары мен жинақталуына байланысты төмен болып қалуда.** Қарт адамдардың белгілі бір бөлігінің кедейлігі және олардың материалдық қызметтерге қол жеткізу проблемасы бұрынғысынша өзекті, өйткені статистикалық деректерге сәйкес зейнетақы төлемдерінің орташа мөлшері айына 57622 теңгені құрайды. **Егде жастағы адамдардың экономикалық жағдайында гендерлік айырмашылықтар бар, олар зейнетақы мөлшері мен ерлер мен әйелдердің зейнетақы жинақтарының айырмашылығына байланысты, бұл егде жастағы кедейліктің феминизациясы сияқты құбылысты тудырады.** Егде жастағы әйелдер көбінесе кедейлікке ұшырайды, олардың ерлерге қарағанда жинақтары мен активтері аз. Сондай-ақ Қазақстандағы егде адамдардың, әсіресе қала/ауыл бөлінісінде өңірлік елеулі айырмашылықтар байқалады. **Ауылдық елді мекендерде тиісті әлеуметтік қызметтерге, атап айтқанда, егде жастағы адамдардың ерекше қажеттіліктеріне жауап беретін медициналық қызметтерге қол жеткізуде проблемалар көп.**

ҚАРТ АДАМДАРДЫҢ ЕҢБЕК БЕЛСЕНДІЛІГІ

Қазақстан заңнамасында зейнеткерді жұмыс орнынан босату құқығының жоқтығына қарамастан, зейнеткерлік алдындағы және зейнеткерлік жастағы адамға қатысты олар жұмыс орнынан кеткен кезде кетуге тиіс деген белгілі бір ереже бар. **Жалақы түріндегі табысынан айырылған қарт адамдар көбінесе бөлек өмір сүруге және тәуелсіздікті сақтауға деген ұмтылысқа зиян келтіріп жалпы отбасылық бюджетті ұлғайту мақсатында тұрғын үйін жалға алу үшін балаларымен бірге тұруға мәжбүр.**

ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ ЖҮЙЕСІ ЖӘНЕ ҚАРТ АДАМДАРЫҢ ДЕНСАУЛЫҒЫ

Қазақстанда қарт адамдардың сапалы медициналық қызметтерге қолжетімділігі мәселесі өте өткір тұр. **Егде жастағы адамдарға сапалы мамандандырылған медициналық қызмет көрсету үшін пәнаралық мамандарды даярлау, медициналық жоғары оқу орындарында осы салада мамандар даярлаудың арнайы бағдарламаларын, әлеуметтік қызметкерлерді, психологтарды, медбикелерді қайта даярлау және біліктілігін арттыру бағдарламаларын енгізу үшін Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау, Денсаулық сақтау, Білім және ғылым, Ақпарат және қоғамдық даму министрліктері арасындағы ведомствоаралық өзара іс-қимылды дамыту қажет.** Көптеген сарапшылар **гериатриялық көмекті құру және дамыту** қажеттілігін атап өтті – мамандандырылған геронтолог-дәрігерлерді, медбикелерді, психологтарды, психиатрларды, халықтың осы тобына қызмет көрсету бойынша әлеуметтік қызметкерлерді даярлау. Қазақстанда паллиативтік көмек көрсету мәселесі ерекше өткір тұр, хоспистерде орындар, арнайы оқытылған персонал жеткіліксіз, бұл көмекті үйде жеткілікті көлемде алу мүмкіндігі жоқ. **Паллиативті көмек көрсету процесі мен көлемін реттейтін нормативтік құжаттарды әзірлеу маңызды.**

Егде жастағы адамдардың Covid-19 пандемиясы кезіндегі жағдайын олардың ақпаратқа, әлеуметтік желілерге, Интернетке шектеулі қол жетімділігі, ақпараттық гаджеттерді пайдалану қабілеті мен қабілетінің жеткіліксіздігі қиындатты. Телемедицина және қашықтықтан кеңес беру сияқты медициналық қызметтер оқшаулау жағдайында егде жастағы адамдарға мүмкін емес кезеңде емханаға баруды талап ететін созылмалы ауруларын емдеуде мамандардан кеңес алуға мүмкіндік берер еді.

Қарт адамдар үшін осы әлеуметтік қызметтерді көрсетудің қиындықтарына мыналар жатады:

- қарт адамдардың өмір сүруіне арналған МӘМ туралы мәдени ерекшелік және қалыптасқан қоғамдық пікір теріс;
- әр түрлі жергілікті өзін-өзі басқарудың әртүрлі мүмкіндіктері бар және әрдайым әлеуметтік қызметтер толық көлемде және бір мекеме аясында барлық қажетті түрлер бойынша көрсетілмейді;
- қарт адамдарға көрсетілетін әлеуметтік қызметтердің мазмұны түзетуді және қайта қарауды талап етеді, өйткені олардың көпшілігін көрсету қиын (қарт қызмет алушылардың денсаулық жағдайына байланысты), немесе арнайы оқытылған кәсіби мамандар көрсетуі тиіс, оларды жұмысқа көбінесе тек тартуға болады.
- арнаулы әлеуметтік қызмет көрсетудің мемлекеттік стандарттарын әзірлеу кезінде күн сайын осы қызметтерді көрсететін және олардың жетілмегендігіне тап болған адамдардың пікірі жеткілікті түрде ескерілмейді.

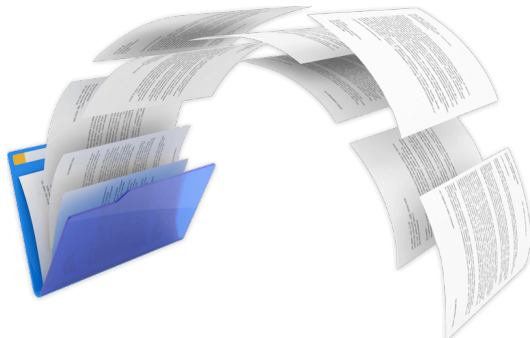
Қарт адамдардың көмекке қажеттілігі

Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес арнаулы әлеуметтік қызметтерді алуға құқығы бар азаматтардың белгілі бір санаттары бар, оның ішінде қарт азаматтар және еңбекке жарамды кәмелетке толған балалары жоқ бірінші және екінші топтағы мүгедектері бар адамдар, өздерінің еңбекке жарамсыз ата-аналарын, күйеуін (әйелін) заң бойынша күтіп-бағуға және оларға қамқорлық жасауға міндетті жұбайы (зайыбы) бар адамдар. Үйде әлеуметтік қызметтерді жақын туыстары болса да ұсынуға болатын объективті

себептер бар. Зерттеуге қатысқан сарапшылар егде жастағы адамдарға мемлекет те, ҮЕҰ-да, еріктілер де бере алатын жеңілдіктер мен қолдау туралы хабардар емес екенін атап өтті. **Егде жастағы адамдардың өмір сүру сапасы көбінесе қажетті ақпараттың қол жетімділігіне, әсіресе азаматтардың құқықтарын іске асыру мүмкіндігін анықтайтын құқықтық ақпаратқа байланысты, қарт азаматтар өздерінің құқықтары туралы білімге мұқтаж.**

Қазақстан Республикасында Аға буын азаматтарының жағдайын жақсарту жөніндегі "Белсенді ұзақ өмір сүру" 2025 жылға дейінгі ұлттық іс-қимыл жоспары

Қазіргі уақытта Қазақстанда 2025 жылға дейін Қазақстан Республикасында Аға буын азаматтарының жағдайын жақсарту бойынша "Белсенді ұзақ өмір сүру" ұлттық іс-қимыл жоспарының жобасы талқылануда.

Онлайн-талқылаулар "Ашық НҚА" порталында өтеді, сондай-ақ министрліктер мен әкімдіктер өз ұсыныстарын енгізеді. Іс-шаралар жоспары аясында еліміздің барлық өңірлерінде белсенді ұзақ өмір сүру орталықтарын ашу жоспарлануда. Орталықтар - бұл аға буын адамдар шет тілдерін үйренуге, компьютерлік сауаттылық курстарынан өтуге, физиотерапиямен, бимен айналысуға және т.б. мүмкіндік беретін демалыс орындары болып табылады.

Мемлекеттік қолдаудың елеулі болуына қарамастан, мемлекеттік бағдарламаларды іске асырудың проблемалық салалары да бар:

- мемлекеттік құжаттар жалпы сипатқа ие, егде адамдардың ерекше қажеттіліктерінің алуан түрлілігіне толық бағдарланбаған. Қарт адамдардың әртүрлі санаттарының жеке ерекшеліктерін, қажеттіліктерін ескере отырып бағдарламалар әзірлеу қажет;
- қарапайым азаматтар қолданыстағы мемлекеттік бағдарламалар туралы нашар біледі және оларға жеткілікті сенбейді;
- қарт адамдарға қолдау көрсету бойынша арнайы бағдарламалар мен шаралар негізінен ірі қалаларда жүзеге асырылады, осы бағдарламалардың қолданылуынан көбінесе шағын қалалар мен ауылдық елді мекендер тыс қалады;
- мемлекеттік бағдарламалардың қолданылу мерзімі аяқталғаннан кейін олардың қажетті орнықтылығы сақталмайды;
- қарт адамдарға арналған мемлекеттік бағдарламалар, заңдар, іс-шаралар БАҚ-та жеткілікті түрде жарияланбайды, соның нәтижесінде ел халқы олар туралы хабардар емес.

2002 жылы Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас Ассамблеясы саяси Декларация мен Мадридтің қартаю мәселелері жөніндегі халықаралық іс-қимыл жоспарын мақұлдады. Осы құжаттардағы ұсынымдарда іс-қимылдың үш басым бағыты айқындалған: егде жастағы адамдардың дамуына қатысу; егде жастағы адамдардың денсаулығы мен әл-ауқатын қамтамасыз ету; және егде жастағы адамдар үшін кең мүмкіндіктер мен қолайлы жағдайларды қамтамасыз ету.

Жоспарда қартаюдың маңыздылығы да атап өтілген.

Қазақстан үкіметі, азаматтық қоғам егде жастағы адамдардың салауатты және белсенді өмірін, олардың лайықты қартаюын ұзарту жөніндегі бірқатар жаңа экономикалық, әлеуметтік, медициналық, заңдық және басқа да іс-шараларды жүзеге асыруға күш-жігерін бағыттауы қажет. Демографиялық өзгерістер әлеуметтік қамсыздандыру және әлеуметтік қызмет көрсету, денсаулық сақтау жүйелерінің жұмыс істеуінің экономикалық, қаржылық және ұйымдастырушылық негіздерін қайта қарауға мәжбүр етеді, бірақ олар үлкен жастағы адамдардың проблемалары мен мүмкіндіктерін, талаптарын, қызмет көрсету сапасын және ерекше қажеттіліктерін ғылыми негізделген талдауға негіздеуі керек.

Ол үшін мыналар қажет:

- ✓ халықтың қартаю проблемаларын зерттеуді кешенді, пәнаралық тәсілге бағдарлау, зерттеуге денсаулық сақтау, психология, демография, экономика, саясаттану, философия, антропология, әлеуметтану және т. б. салалардағы сарапшыларды тарту;
- ✓ егде жастағы азаматтардың құқықтарын қорғауды күшейту, көрсетілетін қызметтердің толықтығы мен сапасын бағалау, дене шынықтыру, білім беру, әлеуметтік және бос уақыт белсенділігі үшін мүмкіндіктер жасау, шешімдер қабылдау және өз өмірін бақылау мүмкіндігін сақтау;
- ✓ базалық мемлекеттік әлеуметтік кепілдіктерді күшейту, жұртшылықты және қарт адамдардың өздерін қабылданып жатқан шаралар мен көрсетілетін қызметтер туралы хабардар ету;

- ✓ егде жастағы адамдардың құқықтарын қорғау жөніндегі заңнаманы қабылдау (мысалы, оларды кемсітуден және қатыгездіктен қорғау бойынша), олардың құқықтарының бұзылуымен, оның ішінде төтенше жағдайларда, оның ішінде
- ✓ коронавирустық пандемияға және басқа да инфекцияларға байланысты жағдайларды қоса алғанда, күресу үшін пайдаланылуы мүмкін тетіктерді құру;

барлық адамдардың санасында қартаюу туралы жаңа түсінік қалыптастыру және ұрпақтар арасындағы қарым-қатынасты нығайту арқылы эйджизмді жою үшін ағартушылық қызметті және ұрпақтар арасындағы байланыстарды қолдау шараларын дамыту;

Егде жастағы адамдарға көрсетілетін әлеуметтік көмекті жетілдіру егде жастағы адамдардың әлеуметтік, психологиялық және медициналық-биологиялық аспектілерін кешенді шешуді көздейді, оның ішінде:

- егде жастағы адамдардың әлеуметтік-экономикалық жағдайын мониторингілеу бойынша әлеуметтік қызметтердің жұмысын нығайту, қызметтерді әрбір тұтынушының жеке жағдайына байланысты мақсатты түрде көмек көрсету және қолдау көрсету;

- қарт адамдарға сапалы көмек алу үшін мамандардың мультидисциплинарлық командаларымен қызмет көрсету;

- дәлелді медицина негізінде егде және кәрілік жастағы пациенттерді диагностикалау, емдеу және оңалту хаттамаларын жетілдіру;

- паллиативтік көмекке және мейіргерлік күтімге жататын науқастарды емдеу стандарттары мен хаттамаларының халықаралық талаптарға сәйкестігі;

- үйде қызмет көрсету кешенімен мобильді қызмет көрсету жүйесін, үйде патронаж жүйесін және қарт адамдарға арналған стационарлар жанындағы патронаж бөлімшелері жүйесін дамыту;

- егде жастағы адамдар үшін мемлекеттік және жеке әлеуметтік қызметтерді көрсету саласындағы ҰЕҰ мүмкіндіктерін кеңейту, осы қызметтердің сапалы мазмұнын қайта қарау.

Осылайша, әлеуметтік қызметтерді ұсынудың барабар деңгейін қамтамасыз ету үшін егде жастағы халықтың әртүрлі көмек түрлеріне, экономикалық компонентке қажеттіліктерін талдау қажет, сонымен қатар шараларды ұйымдастыруға жүйелі көзқарас, егде жастағы адамдарға қызмет көрсету үшін медициналық және әлеуметтік құрылымдардың жұмысындағы өзара байланыс пен сабақтастық, гериатриялық қызмет-тердің түрлерін кеңейту, ұзақ мерзімді күтім және үйде көмек қажет.

Лайықты қартаюдың негізгі шарттарының бірі болып автономия үшін мүмкіндіктер жасау болып табылады - қарт адамдар қай жерде өмір сүру, қандай қарым-қатынасты сақтау, не кино, уақытты қалай өткізу және т.б. сияқты мәселелерді таңдауға және бақылауға құқылы. Таңдау және бақылау мүмкіндіктері көптеген факторлармен анықталады, соның ішінде қарттардың жеке өміршендігі, олар өмір сүретін орта, олар пайдалана алатын жеке және қаржылық ресурстар және олардың мүмкіндіктері. Бірлесе отырып, бұл факторлар егде жастағы адамдардың дербестігін анықтайды, олардың қадір-қасиеті, қол сұғылмаушылығы, бостандығы мен тәуелсіздігі негізінен тәуелді және олардың жалпы әлеуметтік жағдайының негізгі құрамдас бөлігі болып табылады.

Қарт адамдарға қажетті инфрақұрылымды қалыптастырудың негізгі бағыттарының бірі қарт және жалғыз басты адамдарға қызмет көрсету бойынша жергілікті ұйымдар қызметкерлерінің қызмет көрсету жүйесін дамыту болып табылады. Сонымен қатар, адамдарға үйде тұруға мүмкіндік беретін қол жетімді баспана және қолайлы көлік түрлері Тәуелсіздікті сақтау үшін өте қажет; бұл факторлар әлеуметтік байланыстарды жеңілдетеді және егде жастағы адамдарға қоғамның белсенді мүшелері болып қалуға мүмкіндік береді.

БҰҰ мен Еуропалық комиссия бірлескен жоба шеңберінде аға буын азаматтарының автономды өмір сүру деңгейін, олардың ақылы жұмыспен қамтылуға және әлеуметтік қызметке қатысуын, сондай-ақ олардың белсенді өмір сүру мүмкіндіктерін өлшеуге мүмкіндік беретін белсенді ұзақ өмір сүру индексін (ИАД) әзірледі.

Саяси шешімдер қабылдау деңгейінде халықтың қартаюынан туындайтын мүмкіндіктерді барынша пайдалану жөніндегі бірінші кезектегі жаһандық шараларды ескеру қажет:

- Барлық егде жастағы адамдардың лайықты жағдайда өмір сүруіне, материалдық жағынан қамтамасыз етілуіне, медициналық және әлеуметтік қызметтерге қол жеткізуіне және кепілдендірілген ең төменгі табысқа қол жеткізуіне қол жеткізу. Бұл іс-әрекеттер берік саяси ерік-жігерге және кепілдендірілген бюджеттік қаржыға негізделген ұзақ мерзімді стратегияларға негізделуі керек.
- Қоғамдастық пен отбасының қарт мүшелеріне қолдау көрсету жүйесін құру үшін жергілікті қауымдастықтар мен отбасыларға қолдау көрсету.
- Егде жастағы адамдардың болашақ ұрпақтарының өмірін жақсарту мақсатында жастарға инвестиция салу.
- Негізделген саяси шешімдер қабылдау үшін гендерлік және мәдени аспектілерді ескеретін қартаю мәселелерін кешенді зерттеуді қолдау.
- Саясатты жүргізу кезінде әйелдер мен егде жастағы ерлердің нақты қажеттіліктерін ескеру.
- Даму саласындағы барлық ұлттық стратегиялар мен бағдарламаларды орындау кезінде жасы үлкен адамдардың қажеттіліктері мен қартаю мәселелерін есепке алуды қамтамасыз ету.
- Қарт адамдардың ұлттық даму жоспарларында, сондай-ақ төтенше жағдайларға ден қою жоспарларында қартаю мен қажеттіліктері мәселелерін есепке алуды қамтамасыз ету.
- Адам құқықтарын сақтауға негізделген қартаюдың жаңа мәдениетін өсіру және дүниетаным мен қоғамның қартаю мен қарт адамдарға деген көзқарасын өзгертуге қол жеткізу.

Халықтың қартаю процесі ел үшін жаңа сын-қатерлер, әлеуметтік, экономикалық және мәдени, бірақ сонымен бірге барлық жастағы адамдардың өмірін жақсарту үшін жаңа мүмкіндіктер туғызады.

